

Geliş Tarihi / Received : 20.05.2022 / 05.20.2022

Kabul Tarihi / Accepted : 22.06.2022 / 06.22.2022

Araştırma Makalesi - Research Article

DOI: <https://www.doi.org/10.55580/oguzhan.1119295>

ISPARTA EFSANELERİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ

VALUES EDUCATION IN ISPARTA LEGEND

Melek CAN^a, Halil Altay GÖDE^b

ÖZ: Değerler, içinde yaşanılan toplumun maddi manevi kültürel olgularını kapsayan ve toplumu ideal olana yönlendiren niteliklerdir. Toplumsal kültürün esasını oluşturan bu nitelikler adeta toplumda sosyal kontrolü sağlamakla görevli kılınmışlardır. Birlik ve beraberlik içerisinde sürekliliğini sağlamak isteyen toplumlar barındırdıkları bu değerleri gelecek nesillere aktarmak durumundadırlar. Böylece toplumdaki değerler mekanizmasının işlerliği kazandırılarak toplumun daha yaşanabilir bir hale getirilmesi ilk hedeftir. Bu toplumsal aktarımda ve hedefte Türk halk edebiyatının mahsullerinden olan efsaneye büyük rol düşmektedir. Efsanelerin gerek gerçeklikle olan ilişkisi gerekse eğitsel ileti yönü efsaneleri geçmişten günümüze kültür taşıyıcısı konumuna getirmektedir. Nitekim efsaneler toplumun aynası, bizi biz yapan değerlerin yansıtıcısıdır. Tarihsel süreç içerisinde toplum hafızasına kazınan efsaneleşmiş hikâyeler, değerleri içselleştirerek toplumun uzantıları haline gelmişlerdir. Türk toplum eğitiminin devamlılığını ve işlevselliğini sürdürmek için kısa ve yoğun öğretilere sahip değerli bir kaynak olan efsanelerimize gereken önemi vermek gerekmektedir. Günümüz Türkiye'sinde de bu değerlerin eksikliği hissedilmeye başlanmıştır. Biz de bu çalışmamızda Isparta yöresinden derlenen efsaneleri eğitsel iletiler ve değerler eğitimi açısından incelemeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler : *Efsane, Toplum, Değerler Eğitimi.*

ABSTRACT: Values are qualities that encompass the material, spiritual, cultural phenomena of the society in which it is lived and guide the society to the ideal. These qualities, which constitute the basis of social culture, are tasked with ensuring social control in society. Societies that want to ensure continuity in unity and togetherness have to pass these values on to next generations. Thus, the first goal is to make society more livable by ensuring the functioning of the values mechanism in society. The myth, which is one of the products of Turkish folk literature, plays a major role in this social transfer and goal. Both the relationship of myths with reality and the educational message aspect make myths the bearer of culture from the past to the present. As a matter of fact, myths are the mirror of society; they are reflective of the values that make us who we are. The mythical stories engraved in the memory of society in the historical process have become extensions of society by internalizing values. It is necessary to give importance to our legends, which are a valuable resource with short and intensive teachings with regard to maintain to continuity and functionality of Turkish community education. The lack of these values is beginning to be felt in today's Turkey. In this study, we tried to interpret that compiled legend from Isparta areas in terms of educational messages and values education.

Keywords: *Legent, Society, Values Education.*

^a Yüksek Lisans Öğrenci, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, melekcan3292@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-6810-3805>

^b Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, halilgode@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2132-0671>

1. GİRİŞ

Değer kavramı sözlük manası itibariyle “Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü olarak ifade edilmektedir” (TDK, 2020). Diğer taraftan da kültür, milletlerin ortak mirası olması hasebiyle değerleri içerisinde barındıran bütüncül bir yapıyı teşkil etmektedir. Bu konuda çalışmalar yapan ve öne çıkan isimlerden biri olan Rokeach da araştırmalarında toplumun sahip olduğu değerlerin o toplumun kültürünün bir ürünü olduğu sonuçlarına ulaşmıştır (Rokeach, 1973).

1.1. Değer Tanımı

Kültürel kodları oluşturan bu değer kavramı; sosyal bilimlere Znaniecki tarafından kazandırılmıştır. (MEB, 2017:9) Bugüne kadar da üzerinde birçok tanımlamalar yapılmıştır:

Milli Eğitim Bakanlığının Sosyal Bilgiler öğretim programında ise değer, “insanın tutum ve davranışlarını etkileyen ve biçimlendiren, kişinin sağlıklı ve dengeli gelişimine katkı sağlayan unsurlar” olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2017:9).

- Yaman’a göre değer, bireylerin herhangi bir kişi, varlık, olay, durum vb. karşısında ortaya koyduğu duyarlılıklar olarak ifade etmektedir (Yaman, 2016: 17).
- Aydın ise değeri şu şekilde tanımlamaktadır: “Sosyolojik açıdan genel olarak değer, kişiye ve gruba yararlı, kişi ve grup için istenilir, kişi veya grup tarafından beğenilen her şey olarak tanımlanabilir” (Aydın, 2007, s. 19).
- Bozkurt’a göre değer kavramı: “herhangi bir kişiye, nesneye, inanca, fikre, amaca ya da herhangi bir şeye karşı hissedilen sahiplenme duygusunun bir sonucu olarak ortaya çıkan düşünce yapısıdır” (Bozkurt, 2019, s. 4).
- Çınar’a göre değer kavramı ise, seçme, uygulama, değerlendirme, yargıda bulunma ve sorumlu olma gibi onu diğerlerinden ayıran özelliklere sahip insana özgü ve insanla anlam bulan bir kavramı ifade etmektedir (Çınar, 2019, s. 5).

Değer kavramına ait sosyoloji, psikoloji, felsefe gibi birey ve toplum ile yakından ilgilenen alanlarda yapılmış birçok tanımlamalar mevcuttur. Yukarıda verdiğimiz tanımlar bunlardan birkaçıdır. Bunlardan hareketle değerlerin toplumsal bir nitelik taşıdığını görmekteyiz. Kültürün temelini oluşturan bu değerler adeta sosyal kontrolü sağlayıp, toplumdaki işleyişi ve düzeni devam ettirmekle görevli kılınmış durumdadırlar. Çünkü toplumdaki düzeni sağlamak sadece yazılı halde bulunan kanun ve yasalarla mümkün olamamaktadır. Diyebiliriz ki değerler adeta toplumun terazisi konumundadır. Bu terazideki herhangi bir aksama toplumdaki tüm dengeleri alt üst edebilmektedir.

Değerler, sadece toplumsal düzeni sağlamakla kalmayıp; toplumun geçmişi ile geleceği arasında köprü vazifesini de üstlenmektedirler. Güçlü ve ayakta kalmak isteyen toplumlar değerlerine sıkı sıkıya sarılıp, sahip çıkabildiği takdirde varlıklarını muhafaza edebilirler. Özellikle Türk Milleti olarak bizi biz yapan değerlerimizdir. Köklü bir kültürün mirasçısı olan Türk Milleti, değerlerine sahip çıkarak ve onu gelecek kuşaklara aktararak bugünlere güçlü bir şekilde gelmiştir. Özensele, değerlerin toplumun sosyo kültürel öğelerine anlam veren en önemli ölçütler olduğunu ve kültürel öğeleri göz ardı eden her model ve yaklaşımın, yaşanmakta olan toplumsal süreçleri açıklamaktan uzak olacağını belirtmektedir (Özensele, 2003, s. 220).

Zengin içeriklerle donatılmış bir tarihe ve kültüre sahip olan Türk Milleti, yazının bulunmadığı ve eğitimin sistemleşmediği dönemlerde sözlü halk edebiyatı mahsullerinden biri olan efsanelerle değerlerini gelecek kuşaklara aktarmaktadırlar.

1.2. Efsane

“Efsanenin en iyi bilinen ve diğer pek çok tarifi dayandırıldığı Grimm Kardeşlerin tarifi şöyledir: Efsane, gerçek veya hayali muayyen şahıs, hadise veya yer hakkında anlatılan bir hikâyedir” (Sakaoğlu, 1992, s. 9),

SAKAOĞLU, Grimm Kardeşlerin tanımından hareketle efsane ile ilgili şu özellikleri sıralamıştır:

- a) Şahıs, yer ve hadiseler hakkında anlatılırlar.
- b) Anlatılanların inandırıcılık vasfı vardır.

- c) Umumiyetle şahıs ve hadiselerde tabiatüstü olma vasfı görülür.
d) Efsanelerin belirli bir şekli yoktur, kısa ve konuşma diline yer veren bir anlatmadır (Sakaoglu, 1992, s. 10).

Türk Halk edebiyatında önemli bir yer teşkil eden efsaneler içerisinde barındırdıkları kültürel kodlar ile değerleri sentezleyerek homojen bir yapıya dönüştürmektedirler. Bu bakımdan efsaneler toplum tarafından şekillendirilmiş anlatmalardır.

Çevirme 'ye göre:" toplumsal iletişimde kültürel kimliklerin belirginleşmesinde, ulusal düzeyde kimlik geliştirmede, bireylerin ve toplulukların sanatsal gelişmelerinde olumlu eğiticilerdir." (Çevirme, 2004, s. 1) Efsaneler eğitsel nitelik ve değerler eğitimi noktasında önemli bir işleve sahiptirler. Halk kendi muhayyilesinin süzgecini kullanarak kuşaktan kuşağa efsane gibi sözlü anlatılarla günümüze geleceği taşıyıp, kültürel değerlerin içselleştirilmesini sağlamışlardır. Yılar: "Eğitimin kültürü yayma ve devam ettirme ilkesi açısından mit ve efsanelerin rolü, bu türlerin toplum tarafından bir kutsiyet kazanmaları sebebiyle önemli olmuştur" (Yılar, 2005, s. 386).

Bu bağlamda topluma kazandırılmak istenen yahut istendik/olumlu değerleri sürdürmek için köklü bir geçmişe sahip olan anlatı türlerinden efsanelere büyük rol düşmektedir. Efsanelerin değerler açısından zengin bir içeriğe sahip olması bu konuda önemli saç ayağı oluşturmaktadır. Birlik beraberliği sağlayan ortak bütüncül değerlerimizi barındıran sahip olduğumuz en önemli öğelerden biri efsanelerdir.

Bu noktada efsanelerin teşekkül noktaları ön plana çıkarak bahsettiğimiz konuyu destek nitelik göstermektedir. Ergun efsanelerin teşekkülünde etkili olan birkaç kökü şu şekilde sıralamıştır:

1. Mitolojik kökler
2. Tarihi kökler
3. Dini kökler
4. Hayali, fantastik kökler (Ergun, 1997, s. 1-2)

Efsanelerin teşekkülü toplumun milli hafızaya kazandırdığı değerlerin yanı sıra toplum için kıymetli bir yere sahip milli şahsiyetlerin de unutulmamasında da önemli bir yere sahiptir. Hatta toplum efsanesinin inandırıcılık gibi birtakım özelliklerinden yola çıkarak farklı çevrelerde farklı şahsiyetlerin kutsiliğinden yararlanmışlardır. Göde: "Anadolu'da anlatılan efsanelerin Balkanlar'da ve Orta Asya'da da aynı şekilde ortaya çıkması ve benzer şekillerin anlatılması, aynı kültür içerisinde yetişen insanların, bu kültürlerini halk anlatmalarına da yansıtılmalarından dolayıdır. Orta Asya'dan Anadolu'ya, Anadolu'dan Balkanlara kadar çevre değiştiren her efsane, eski kahramanın veya olayın hatırası zayıfladıktan sonra yeni çevrede, yeni bir kahraman veya olayın hatırası zayıfladıktan sonra, yeni çevrede, yeni bir kahraman veya olayın etrafında ortaya çıkmaktadır. Bu arada yeni çevrenin verdiği maddi unsurlar ve yeni hayali unsurlar da ilave edilerek anlatılmaya devam edilmektedir (Göde, 2010, s. 35).

Kültür birliğini sağlayarak milletlerin değerlerine sıkı sıkıya sahip çıkmasında etkin bir kimliğe sahip olan efsaneler, değerler eğitiminde de bizi yeni ufuklara taşıırken kökenlerimizden de kopmadan onları unutmadan geleceğe yol alabilmemizi sağlayan öğelerden bir tanesidir.

21. yüzyılda teknolojinin çok büyük bir hızla ilerlediği dönemde toplumlar arası etkileşim de yadsınamaz derecede hızlı gerçekleşmektedir. "Küreselleşme" adı altında birçok toplum kendi kültürünü unutmaya dayatılmış ve yok olmaya mahkûm olmuştur. Meydan: "Günümüzde inancımızın ve kültürümüzün temelini oluşturan Türk ve İslam dünyasının farklı bölgelerinde yaşanan acılar, insanlık dramaları, hüznler, ekonomik ve siyasi problemler incelendiğinde değerler krizi açıkça görülecektir" (Meydan, 2019, s. 201).

Hızlı bir değişim ve dönüşüm geçirdiğimiz her şeyin, önüne geçilemeyen bir tüketim aracına dönüştüğü açıkça ortadadır. Bizi biz yapan öz değerlerimizin tüketilmesine izin verdiğimiz takdirde kültürel bir kriz ile karşı karşıya kalmamız kaçınılmaz bir acı gerçektir. Değerler sistemimizin çökmemesi için değerler eğitimine gereken önemi vermek durumundayız. Yaman: "Böyle bir durum karşısında yapılması gereken, yüksek bir medeniyetin varisi olan Türk milletinin temel değerlerini çağdaş ölçülerle yeniden ele almak ve toplumumuzun mutluluğu için yeni baştan istişare etmek olmalıdır" (Yaman, 2016, s. 77).

MEB 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan 8. madde şu şekildedir: “Efsane, masal, destan, atasözü, halk hikâyesi, türkü ve şiir gibi türlerden yararlanılarak sosyal bilgiler dersi edebi ürünlerle desteklenmelidir” (MEB, 2018, s. 10).

2. YÖNTEM

Bu çalışmanın araştırma alanını Prof. Dr. Halil Altay Göde'nin 'Isparta Efsaneleri' adlı çalışmasında yer alan 145 efsanenin değerler eğitimi ve eğitsel iletiler bağlamında incelenmesi oluşturmaktadır. Efsanelerin değer tespitinde MEB Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerler dikkate alınmıştır (MEB, 2018). 'Isparta Efsanelerini' incelerken; belirlenen değer analizleri sırasında nitel araştırma çalışmasına uygun olarak içerik analizi ve betimsel analiz yöntemleri kullanılmıştır.

2.1. Adalet

Kökeni Arapça “adl” sözcüğünden Türkçe 'ye geçmiş olan adalet kavramının Türkçe Sözlük' te üç farklı tanımı vardır. TDK' ya göre adaletin birinci tanımı yasalarla sahip olunana hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, töredir. İkinci olarak TDK' da hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme ve son olarak bu işi uygulayan yerine getiren devlet kuruluşları (2011).

İncelenen *Isparta Efsanelerinde* adaletin örneği yapılan haksızlıklar sonucu; İlahi adaletin tecellisi şeklinde karşımıza çıkmaktadır:

18. *Efsane Guguk Kuşu (Alı Gelin)*: Hiçbir ilişkiye girmeden hamile kalan kız babası tarafından namussuzlukla suçlanır. Kızın yalvarmalarına rağmen ona inanmayan babası namusunu temizlemek için kızı kuyuya atıp, kurtulmak ister. Tam kuyuya atılacakken kız Allah'a dua eder: “Allah'ım benim bir suçum yok, ben bu cezayı hak etmedim, beni ya kuş et ya da taş et.” der. Kızın duası Allah katında kabul olur ve o anda kız kuş olup uçar babasının evine döner. Bunun üzerine baba hatasını anlar ve pişman olur fakat iş işten geçmiştir (Göde, 2010, s. 90).

Benzer temadaki adalet değerini *Adana Efsanelerinde* 76. *Efsane Alageyik'te* avlanmaya çıkan bir kişinin; yanında yavrusu bulunan bir geyiği hedef alıp yavrusunu öldürmekle başlayan efsanede aynı alageyiğin peşine düşerek uçurumdan yuvarlanıp ölen kişinin ölümüyle sonuçlanır. Kişinin yaptığı zalimlik; İlahi adaletin tecellisi sonucu dönüp dolaşıp kendini bulur (Şenesen, 2020, s. 56).

Burdur Efsanelerinde İlahi adaletin tecellisi benzer şekilde; 17. *Efsane Eden Bulur* 'da kişinin yaptığı kötülüğün gün gelip karşısına çıkması şeklinde gerçekleşmektedir (Acar, 2013, s. 161).

Eğitsel ileti: Zalim zulmeden, mazlum zulme uğrayandır. Adaletsizlik karşısında haksız yere yapılan suçlamalar ve verilen cezalara karşı İlahi adaletin tecellisinin vuku bulması sonucu Allah daima mazlumun yanında yer alır ve adalet yerini bulur.

2.2. Bağımsızlık

Tarihe adını yazdıran Türk milleti nice destansı savaşlarda bulunmuş, esir olmaksızın ölmeyi yeğlemiştir. Isparta efsanelerinde de bağımsızlık değeri örneklerinden biri şu şekildedir:

40. *Efsane Âşık Dede (Çamlık)*: Çetince kasabasının bulunduğu mevkide yapılan bir savaş sırasında Âşık Dede kellesini koltuğuna alıp düşmanlarla savaşır ve onları bozguna uğratar. Bugünkü Çamlık mevkiine geldiğinde diğer arkadaşlarıyla birlikte şehit olur. Savaştan önce çıplak olan bu tepede çam ağaçları çıkar. Bu çamlıkta cuma günleri şehitlerin abdest alıp namaz kıldıkları bir köylü tarafından rüyasında görülür (Göde, 2010, s. 121).

Eğitsel ileti: İncelenen efsanede vatan uğruna kahramanlık gösterenlerin ruhlarının o ağaçlarda yaşatılması ile bağımsızlık değeri pekiştirilmiştir.

2.3. Çalışkanlık

Çalışkanlık tanımı Türkçe Sözlük' te şu şekildedir: “Çalışkan olma durumu, faaliyet” (TDK, 2020). İncelenen efsanelerde çalışkanlık değerinin örneğini şu şekilde görmekteyiz:

45. *Efsane Tokmacık Efsanesi*: Günün birinde öyle bir kuraklık olur ki yiyecek içecek bir şey kalmaz. Ticaretle uğraşan halka altın para, pul götürerek para pul götürerek arpa buğday isterler. Tarımla uğraşan halk onlara ders vermek amacıyla hiçbir şey vermez ve geri çevirir. Ticaretle

uğraşanlar, “Tok onlar, paraya pula ihtiyaçları yok.” deyip gider. Bu laf zamanla beldeye Tokmacık olarak ad olur (Göde, 2010, s. 128).

Eğitsel İleti: İncelenen efsanede tüketim ile değil çalışarak, üretmek kazanılacağı eğitsel mesajı verilmektedir. Ticaretle uğraşan halka burada yine eylem öğrenme ile çalışkanlık değeri özümsetilmek istenilmiştir. Çalışkanlık değeri hem bireyi hem de toplumu daima ileriye götüren, refah seviyelere ulaştıran bir değerdir. Ayakta kalmak isteyen toplumlar çalışarak, üretmek, kazanarak başarmalı ve topluma faydalı bireyler yetiştirmelidir.

2.4. Dayanışma

Dayanışma kelime manası itibariyle:” Bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması, tesanüt (TDK, 2020).

İncelenen efsanelerimizde dayanışma değerinin örneği vatani korumak için düşmana karşı tek yürek şeklinde birlik ve beraberlik içerisinde savaşmanın anlatıldığı efsanelerdir:

40. *Efsane Âşık Dede (Çamlık)*: Yurdumuzdaki yapılan bir savaş sırasında Çetince Kasabası mevkiinde Âşık Dede ve arkadaşları kahramanca bir dayanışma örneği sergileyerek savaşmışlardır. Âşık Dede'nin bu savaş sırasında başı kesilmiş ve kellesini koltuğuna alarak düşmanla savaşmaya devam etmiştir. Âşık Dede ve arkadaşları düşmanı bozguna uğratmışlar ve şehadete ermişlerdir. Savaş öncesi çıplak olan bu tepede sonrasında çam ağaçları çıkmıştır. Bu çam ağaçlarının şehadete eren Türk askerleri olduğu söylenir (Göde, 2010, s. 296).

Eğitsel İleti: Savaşlar sırasında Türk milletinin dayanışması neticesinde zaferlerin kazanılması ve tarihe adını altın harflerle yazdırmasının en güzel değer aktarımını Anadolu Türk efsanelerinde görmekteyiz. Dayanışma zemini üzerine kurulan güçlü bir toplumda ortak duygu ve değerler daha güçlü bir yapıyı oluşturmaktadır.

2.5. Estetik

Estetik değeri daha çok masallarda yer almakla birlikte; incelenen efsanelerde daha çok estetik değeri güzel-çirkin kavramları üzerinden verilmiştir. Isparta Efsanelerinde örnekleri şu şekildedir:

103. *Efsane Gülcü Baba Efsanesi*: Isparta civarında yaşayan padişahın dünyalar güzeli kızını yörenin bütün gençleri istemektedir. Rakip âşıklar padişahın kızını almak için sınava tabi tutulurlar (Göde, 2010, s. 194).

2.6. Saygı

Saygı kelimesinin sözlük manası “Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram.” (TDK, 2020)

Yaman'a göre: Sevgi, saygı hoşgörü, dayanışmanın olmadığı bir yerde kalkınmadan söz edilemeyeceğini ve ortak duyguların da değerler eğitimi sayesinde kazandırılabilirliğini vurgular (Yaman, 2016, s. 160).

Toplum karmaşık bir yapı olması hasebiyle; ihtiyaç duyulan en temel değer saygıdır. Saygı değeri beraberinde hoşgörü, nezaket gibi değerleri de beraberinde getirerek uyum içerisinde yaşamamızı sağlar. İşlevselliği itibariyle en önemli temel değerlerdendir.

Isparta Efsanelerinde saygı değeri oldukça fazla işlenmiştir: Nimete saygı, Anne-babaya saygı, dini değerlere saygı şeklinde alt başlıklarda temalandırılmak mümkündür.

2.6.1. Nimete Saygı

Özellikle nimete saygı bağlamında derlenen Isparta efsanelerinde ekmek kutsiyet arz etmektedir. Öyle ki toplumumuzda Mushaf ile ekmek yanlışlıkla yere düşünce öpülür. Saygı derecesinde tabiri caizse neredeyse Mushaf ile aynı derecededir. Milletimiz nice savaşlardan, kıtlıklardan geçmiş aziz bir millettir. Ekmeğin önemi bunun için yadsınamaz derecededir. Efsanelerde nimete saygısızlık edenler çoğunlukla taş kesilerek cezalandırılır. Toplumun değer yargılarından biri olan nimete saygısızlık o yörede yaşayan diğer insanlara ibret niteliğinde bir derstir.

Ekmeğin yapımı ve kullanılan materyallerden, ekmeğin una dönüştürüldüğü mekân ve pişirildiği mimarisine dek ekmekle ilgili özellikle Isparta ekmeği ile ilgili somut olmayan kültürel miras oluşmuştur (Göde, Tatlıcan, 2016, s. 128).

Isparta Efsanelerinden en güzel örnekler şu şekildedir:

1. *Efsane Ertokuş Efsanesi*: Köyde yaşayan kadınlar toplanıp ekmek yaparlarken, kadınlardan birisinin çocuğu altını pisler. Kadın çocuğun altını, yufka ile temizler ve nimete yaptığı bu saygısızlıktan dolayı kadın ve çocuğu taş kesilir (Göde, 2010, s. 257).

Benzer temada; 2. *Efsane Tekne Kayası*, 3. *Efsane Hıdırellez Kayası* efsanelerinde de yufka ekmeği ile çocuğun pisliğini temizleme sonucunda; bu saygısızlığın cezalandırılmasını görmekteyiz (Göde, 2010, s. 258-259).

Bunlardan biraz farklı olarak; 4. *Efsane Analı Kız'da* kızıyla beraber tarlaya giden kadının kızı altını kirletir. Kızın altını temizleyecek bir şey bulamayan kadın düşünürken, Allah tarafından temiz bir bez gönderilir. Bununla çocuğun altını silmeye kıyamayan kadın, yufka ekmeği ile çocuğun altını temizler. Bu hareketinden dolayı anası ve kızı taş kesilir (Göde, 2010, s. 72).

Burada nimete saygısızlığın yanı sıra dini değerler de yani Allah tarafından gönderilen bir yardım da söz konusudur. Fakat kadın bu yardımı da kullanmayıp saygısızlığı pekiştirmiş olur (Göde, 2010, s. 72).

Nimete saygı değeri bağlamında Anadolu Türk Efsanelerinde pek çok efsanede benzer motiflerin sıkça işlendiğini görmekteyiz:

İçel Efsanelerinde 40. *Efsane Dikilitaş'ta* bir anne altını kirleten çocuğunu ekmekle temizlemesi neticesinde anne ve çocuk taş kesilir (Çıblak, 1995, s. 228).

Taşeli Platosu Efsanelerinde 59. *Efsane Çolak Kız Efsanesinde* ekmek pişirirken çocuğunun altını hamur bezesi ile temizleyen kadının önce kullandığı eli çolak olmuş daha sonra çocuğu ile birlikte taş kesilmiştir. (Erol, 1996, s. 80)

Burdur Efsaneleri 1. *Efsane Gelin Taşı'nda* düğün alayı bir annenin sırasında çocuğunun pisliğini torbasındaki ekmekle temizlemesi sonucu bütün düğün alayı taş kesilmişlerdir (Acar, 2013, s. 152). Bu efsanede yalnızca sadece çocuk ve annesi değil tüm gelin alayının taş kesilmesi de dikkat çekicidir.

2. 6. 2. Anne-Babaya Saygı

Türk kültüründe büyüklere saygı önemli bir yer tutmaktadır. Bizleri besleyip, büyüten bugünlere getiren anne babalarımıza saygısızlık toplum tarafından istenmeyen davranışlar arasındadır. Isparta Efsanelerinden bunun en güzel örneği şu şekildedir:

55. *Efsane Anamas III* de dul bir kadının nice zorluklarla besleyip büyüttüğü oğlunu evlendirir. Fakat gelini onu evde istemez ve kocasına dağa götürüp annesini asmasını ister. Annesini öldüren oğlan ciğerini söküp alır ve eve gelirken ayağına bir taş takılıp düşer. Bu sırada ciğerden bir inleme sesi gelir. Bu sesi duyan oğlan yaptığı hatayı anlar ve eve dönüp karısına “keşke anamı asacağıma seni assaydım.” Der ve o yörenin adı Anamas olarak anılır (Göde, 2010, s. 311).

2. 6. 3. Dini Değerlere Saygı

Isparta Efsanelerinde dini değerlerimiz ile ilgili birçok motif geçmektedir. Tespit edilenler şöyledir: Dua, namaz, zekat, mukaddes şahıslar, şehit olma, hacca gitmek, Hızır ...

Efsanelerimizin de sağaltıcı işlevi devreye girerek sosyal öğrenme gerçekleşmektedir. Dini değerlere saygı örneği şu şekildedir:

13. *Efsane Taşlı Tarla*: Koyunlarını güden çoban, kendisi ve koyunları için su bulamaz ve Allah'a yalvararak su bulduğu takdirde sürünün baş koçunu kurban olarak adar. Allah tarafından duası yerine getirilen çoban, bir gün sırtından çıkardığı bir biti öldürerek “Al sana kurban, maksat kan akıtmak değil mi?” der. Bu hareketinin üzerine koyunlarıyla birlikte taş kesilir (Göde, 2010, s. 269).

Efsanemizde dini bir değer olan kurban kesmeyi alaya alan çoban cezalandırılarak taş kesilir. Allah tarafından hoş karşılanmayan bu durum halk muhayyilesinde de istenmeyen davranış konumuna geçer.

“Anadolu efsanelerinde ödüller organizmanın/kahramanların birincil ve ikincil ihtiyacını karşılamaya yönelik verilir. Bu ödüller vasıtasıyla toplumsal kabullere vurgu yapılır. Efsanelerde

ödüllendirmeye iyi bir insan olma vurgusu yapılır ve değerler eğitimi verilerek kalıcı bir mesaj iletmeye çalışılır” (Özmen, 2019, s. 89).

2. 7. Sevgi

TDK, sevgi kavramını: “İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu.” olarak tanımlamıştır (TDK, 2020). Tüm değerlerin özünü oluşturan sevgi değeri üzerine tarih boyunca nice destanlar, şiirler, hikâyeler, efsaneler yazılmıştır. Herkes sevgisini farklı farklı dile getirmiştir. Kimi zaman işlenen bir oyada, kimi zaman da dokunan bir halı motifinde kendini göstermiştir sevgi. Yunus Emre sevgiyi o meşhur dizeleriyle şu şekilde dile getirmiştir: “Elif okuduk ötürü, bazar eyledik götürü. /Yaratılmışı severiz Yaratandan ötürü.” (Tatçı, 1990, s. 10)

Birey için önem arz eden bu değer toplum için de bir o kadar önemlidir. Yıldız: “Sevgi kişinin kendisini, çevresini ve içinde bulunduğu kâinatı tanıması ve idrak etmesi demektir. Gerçek sevgi; koşulsuz çıkarsız olarak birlik ve beraberliği sağlayan güçlü bir bağdır.” (Yıldız, 2013)

Isparta Efsanelerini incelediğimizde en çok işlenen değer sevgi değeri olduğunu tespit ettik. Efsanelerde sevgi değeri kimi zaman karşı cinse duyulan sevgi, kimi zaman evlat sevgisi olarak karşımıza çıkmaktadır:

2. 7. 1. Karşı Cinse Karşı Duyulan Sevgi

Bu bağlamda incelediğimiz efsaneler, toplum hafızasına yerleşerek ağır izler bırakmış ve dillerden düşmeyen genellikle sonu hazin aşk konulu efsanelerdir. En güzel örnekleri şu şekildedir:

7. efsane Uyuyan Güzel Efsanesi: “Birbirini seven iki genç ailelerinin rızalarını almadan evlenirler. Ailesi gelinlerini kabul etmezler. Ona kötü davranırlar ve oğullarına da kötülerler. Ailesinin laflarına aldanan oğlan karısına kötü davranır. Kötü davranışlara dayanamayan kız evden kaçar ve bir kayanın üzerinde, Allah’a yalvarır. Allah tarafından duası kabul olan kız, yüce bir dağ olur” (Göde, 2010, s. 75).

Sevgi değerinin işlendiği, iki gencin birbirine gönül verdiği bu tür efsanelerde birçok kavuşamama yahut zulüm sonucu değişim motifinin sıklıkla ele alındığını göreceğiz. Genellikle bu metinler, gelin-kaynana ilişkilerindeki çatışmayı da ele alarak toplumsal bir soruna vurgu yapmaktadır. Özellikle ataerkil bir toplumda bu kaçınılmaz gözükse de aslında gelin-kaynana çatışmasının ilk örnekleri çok eskilere dayanmaktadır. Sönmez: “Gelin kaynana çatışması tüm dünyada görülen ve oldukça eskilere dayanan bir olgu olarak karşımıza çıkmakta ve ilk örneğini Yunan mitolojisinde tanrıça Afrodite ile gelini Psike arasındaki ilişki de göstermektedir” (Sönmez Altınsu, 2019, s. 1161).

Toplumun en önemli dinamiklerinden biri olan aile, akrabalık ilişkilerinin olduğu, evlilik yoluyla kurulan güçlü bir bağı da temsil etmektedir. Bu bağlamda evlilik yoluyla edinilen gelin rolünü ele alacak olursak; evlenmek bir kadın için yeni bir aileye dâhil olmak, özellikle geleneksel toplum bağlamında düşündüğümüzde ki efsanelerimizde bu şekilde geçmektedir; geniş bir aileye dâhil olmak, onların soyadını taşıyıp gelin rol modelinin verdiği birtakım sorumlulukları da beraberinde getirmektedir. Kaynandan beklenen davranış gelinini yeni girdiği bu aile ortamına alıştırması ve onu kızı gibi görerek hareket etmesidir. Bu efsanede toplumun istemediği davranış kaynana zulmüdür. Çünkü gelin kaynana arasındaki geçim ile ilgili unsurlar Türk aile yapısının görünmeyen sosyal bir boyutunu da teşkil etmektedir. Sevgi değerini merkeze alarak hareket etmenin önemini vurgulamaktadır.

Sevgi değerinin işlendiği efsanemizde toplumun istemediği davranışlardan bir tanesi de ailenin rızasını almadan/kaçarak evlenmedir.

104. Efsane Yılanlı Pınar Efsanesinde köyde yaşayan iki genç birbirlerini severler. Köyde bulunan bir pınarın başında buluşarak görüşürler ve evlenmeye karar verirler. Zengin olan kızın ailesi, fakir oğlana kızlarını vermek istemez. Son kez her zaman görüştükleri pınarın başında buluştuklarında, pınardan su içmek isteyen kız pınarın başında bulunan bir yılan sokar ve kız ölür (Göde, 2010, s. 360).

Bu efsanede aile rızası almadan sevdiği ile buluşan kızın hazin sonunu görmekteyiz. Göde: “Bir pınara adını veren ve kavuşamayan âşıkların acıklı sonucuyla ilgili olarak anlatılan bu efsanede yılan, aşk motifinden sonra efsanenin en önemli motiftir. Bu efsanede acıklı son yılan sokması sonucu gerçekleşmiştir” (Göde, 2010, s. 196).

107. *Efsane Doğcallı* da benzer temayı görmekteyiz: Genç oğlan, sevdiği kız, kendisine vermedikleri için bir gece kaçar. Fakat belalı olan kızın ağabeyleri, kardeşlerinin kaçırıldığını duyunca çılgına dönerler. Bunu bilen köylüler, başlarına gelecek felaketi bilircesine o gece köyü boşaltır. Gerçekten de o gece köyü basan kızın ağabeyleri, köyü yakıp yıkarlar. Bu olayın bir işareti olarak da kızın ağabeylerinden birinin atının izi olarak da kayadaki iz kalır (Göde, 2010, s. 363).

Bu efsanemizde de kız kaçırma olayının acıklı sonuçları ile karşılaşmaktayız Bir köyün yok olması ile efsane dillerden dillere ağıt halini almıştır. Göde: “Bu olayların bir kısmı efsaneleşmiş olsa da bir kısmı hala hafızalarda yaşamakta, özellikle halkın dilinde, ağıtlarda yaşamaktadır” (Göde, 2010, s. 199).

Anadolu kültüründe kız kaçırma olarak isimlendirilen bu olayın yansımalarını gerek kına gecelerinde bir oyun olarak gerek ağıtlarda gerekse efsanelerimiz de görmekteyiz. Genellikle toplumumuzun benimsediği değerlerin dışında kalan bu olay yadırganarak karşılanmaktadır. Gönen’’: Kız kaçırma olayının önemsenmesinin temelinde toplumsal kuralların çiğnenmesi yatmaktadır” (Gönen, 2011, s. 54).

Her ne olursa olsun bu davranış toplumun istemediği, değer algısının dışında bir evlenme biçimidir. Sonucunda acıklı olaylara yol açıp toplum hafızasına kazanmaktadır.

Karşı cinse karşı duyulan sevgi değerini işlendiği efsanelerde geçen olay yarış usulünün konu olduğu efsanelerdir. Bu efsanelerde rakipleri geçerek yahut belli imtihanlara tabi tutularak sevdiğine kavuşmak ele alınır. Halk arasında geçen şu atasözümüzü akla getirmektedir. ‘Gülü seven dikenine katlanır. ‘Isparta Efsanelerinde geçen efsane örnekleri şu şekildedir:

102 *Efsane Kral Yolu*: Fakir bir adam çevresinde çok sevildiğinden kral ilan edilir. Bu kralın bir de kızı olur. Kral, kızını yanı anda isteyen iki gence birer şart koşarak, kazanana vereceğini söyler. Aldıkları görev olan yol ve su getirme işini aynı anda bitiren iki genci de kıramayan kral kızını ikiye bölerek gençlere verir (Göde, 2010, s. 358).

Bu efsanemizin bitiş bölümü ilginçtir. Sevdikleri kız için yarışan rakip âşıkların yanı sıra ikisinin de aynı anda bitirmesi kralın adaletli davranmasına yol açmış ve masalımsı bir unsur teşkil etmiştir. Göde: “Kralın, padişahların dünya güzeli kızlarına talip olan Türk Halk anlatmaları içinde yaygın bir motife sahiptir” (Göde, 2010, s. 193).

103. *Efsane Gülcü Baba*: Isparta civarında yaşayan padişahın dünyalar güzeli kızını yörenin bütün gençleri istemektedir. Padişah, kızını en güzel gülü yetiştirip getirene verecektir. Bu sebeple bir gül yetiştirme yarışı başlar. Bir gencin yetiştirdiği güller hepsinden güzeldir, kral da kızını bu gence verir. Bu gencin adı daha sonra Gülcü Baba olarak anılır (Göde, 2010, s. 359).

Yarış temalı sevgi değerinin işlendiği bu efsanemizde de estetik değerinin yardımcı rol oynadığını görmekteyiz. “Padişahın dünyalar güzeli kızı” söyleminde güzelliğin ön plana çıkarıldığını görmekteyiz. Yaşanılan yörenin gül bahçelerinin meşhur olması hasebiyle efsanemizde gül motifi de dikkatimizi çekmektedir.

Sevginin büyüklüğünü gösteren sevdiği için her yarışı kazanmaya hazır gençlerin anlatıldığı diğer efsane de şu şekildedir:

108. *Efsane Çoban Taşı Hikayesi*: Ağanın kızına aşık olan iki çoban, kızı ağadan isterler. Ağa karşılarında duran kayalığı önce kim dolaşır gelirse kızını ona vereceğini söyleyerek çobanları bir yarışa tabi tutar. Kayalıkları dolaşırken çobanlardan birisi ölür. Bu acıklı olaydan sonra bu kayalıklara Çoban Taşı adı verilir (Göde, 2010, s. 364).

Yine benzer temanın işlendiği efsanemizde farklı olarak Göde: “Bu Metinde farklı olarak yapılması bitirilmesi gereken bir iş yoktur” (Göde, 2010, s. 200). Halk hafızasında sonu acıklı biten nice aşklar dağ, taş gibi yerlerle isim olarak yaşatılır.

2. 7. 2. Evlat Sevgisi

Sevgi değerinin işlendiği efsanelerimizde diğer bir tür de evlat sevgisidir. En güzel örneği şu şekildedir:

53. *Efsane Anamas I-II*: Küçük yaşta, küçük bir hırsızlık yapan çocuk annesi tarafından bir ikaz almaz ve hırsızlıklarını büyütür. Bir gün hükümet kuvvetleri tarafından yakalanan oğlanın idam fermanı çıkar. İdam sehvasında son isteği sorulduğunda annesinin tatlı dilinden öpmek ister. Annesini yanına getirdiklerinde dilini ısırarak koparır. Bunu niye yaptığını sorduklarında, Hırsızlığa annesi yüzünden

alıştığını, annesinin bu konuda hiçbir uyarı yapmadığını söyleyerek, “Beni asmayın anamı asın!” der. Bu söz zamanla oğlanın yaşadığı bölgeye “Anamı asın” sözünden hareketle Anamas olur (Göde, 2010, s. 135).

Efsanede bir annenin oğluna kıyamayıp yanlış yaptığı hareketlerde onu uarmaması sonucu oğlunun ileriki yaşamında daha kötü olaylara sebebiyet vermiştir. Sevginin de olsa fazlası her zaman zarar verici olduğunu görmekteyiz. Eğitim bilimlerinde ismi sıkça geçen Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre sevgi ve aidiyet ihtiyacı üçüncü sırada yer almaktadır. Bu, kişinin yaşamını sürdürmesi için bir motivasyon kaynağıdır. Bu kaynağı aşırıya kaçmadan idame ettirmekte fayda vardır.

Efsanemizi öğrenme kavramları açısından ele alacak olursak; öğrenme ilk olarak ailede başlar. Özensel: “Ailenin toplum içinde önemli işlevleri vardır. Çocukların yetiştirilmesi ve topluma kazandırılması bu işlevlerin başında gelir ki bundan başka kurumlarda gerçekleşmesi pek mümkün değildir” (Özensel, 2004, s. 77).

Çocuğunun yaptığı yanlış olduğuna dair anneden bilişsel bir dönüt almamış ve bunu doğru bir davranış olarak algılamıştır. Bu noktada çocuğun eğitiminde rol model olan ebeveynlere büyük iş düşmektedir. Çocuğun değer mekanizmasının işleve başlayabilmesi için bilişsel dönütler alıp, bunları kendi düşünce süzgecinden geçirerek ahlaki bir koda dönüştürmesi gerekir.

Eğitim bilimleri yaklaşımları içerisinde yer alan ‘değer telkini’ yöntemiyle çocuğa hırsızlığın kötü bir şey olduğunu öğretmek. Bu yaklaşım en eski değer yaklaşımıdır.

Yetişkinler ahlaki değerleri çocuklara telkin ederek onların hareketlerini biçimlendirebilirler. (Halstead ve Taylor, 2000)

Eğitim bilimleri yaklaşımları içerisinde yer alan diğer bir yaklaşım da davranış değiştirme yaklaşımıdır.

Skinner tarafından ortaya konulan edimsel koşullanmanın ilkeleri dikkate alınarak geliştirilmiştir (Aslan, 2019, s. 160). Bu efsanede çocuk yaptığı hırsızlık hareketinden olumsuz dönüt almayınca bunu pekiştirip edimsel koşullanmıştır.

Göde:” Burada çocuk ayırt etmeyi de fiili şartlanma ile öğrenmedir. Yaptığı uygunsuz hareketler sonucunda, annesi tarafından olumsuz bir almayan yani cezalandırılmayan çocuk, bu hareketinin yanlış bir davranış olduğunu da ayırt etmemekte ve doğru ile yanlış arasındaki farkı görememektedir” (Göde, 2001, s. 20).

Evlat sevgisinin işlendiği diğer efsane şu şekildedir:55. *Efsane Anamas Efsanesi*: Dul kadın oğlunu tek başına büyük ümitlerle yetiştirir ve evlendirir. Fakat gelin annesini evde istememekte ondan kurtulmak istemektedir. Kocasına onu dağlara bırakıp, orada öldürüp kurtulmak istediğini söyler. Oğlan annesini dağa çıkarır ve orada anasını asıp öldürür ciğerini de çıkarıp dağdan inerken ayağı bir taşa takılıp düşer. Elindeki ciğerden bir inleme sesi gelir. Bu sesi duyan oğlan yaptığı hatayı anlayarak, eve dönüp karısına” keşke anamı asacağıma seni asaydım” der (Göde, 2010, s. 138).

Benzer sevgi değeri temasının görüldüğü *Burdur Efsaneleri 20. Efsane Yürekte Gelen Ses ve Ana Yüreğinde* anne –evlat sevgisi benzer şekilde işlenmiştir (Acar, 2013, s. 172).

Bu efsanelerde ortak değer teması olarak annenin evladına duyduğu koşulsuz sevgiden bahsedilmiştir. Evladının ayağının en ufak bir taşa takılması bile ölü bir annenin ciğerini sızlatmıştır. Türk halk kültüründe anne –evlat arasındaki bağa dair birçok atasözü ve özdeyişler mevcuttur. “Ana gibi yar olmaz”, “Anelik yürekte bir sızdır”, “Bir ana dokuz evlada bakmış; dokuz evlat bir anaya bakamamış”.

Aynı evlat sevgisinin işlendiği benzer temaya sahip olan diğer efsane bu sefer bir babanın kızına duyduğu evlat sevgisidir. Anneden farklı olarak dikkat çekicidir.

101. *Efsane Altın Beşik Efsanesi*: Kızını komşu bir yöreye gelin veren kral, bir müddet sonra doğan torunu için beşik yaptırarak hediye yollar. Bayat yöresinde susuzlukla mücadele eden kızı ise babasından altın beşik yerine su ister. Bunun üzerine kral olan baba kendi yaşadığı yerden kızının yaşadığı yere kanallarla su akıtır (Göde, 2010, s. 191).

Efsanede geçen yörenin Ağlasun / Sagalassos antik kentinde bugün de yapılmış olan su kanallarının kalıntılarını görmekteyiz. Yapılan su kanalları taştan ve yüksektedir. O kadar uzak mesafeye o kadar muazzam bir peyzaj işçiliği görenleri hayrete düşürdüğünde efsanenin benzer varyantları anlatılır ve şu söz hafızaya kazınır: “Kral bile evlat sevgisine yenik düşmüştür.”

2. 8. Vatanseverlik

Vatan kavramı Türkçe Sözlüğe göre “bir milletin üzerinde egemenlik kurduğu ülke” (TDK, 2020). Türk kültüründe en önemli değerlerden biri de vatanseverliktir.

Çünkü vatan sevgisi Türk milleti için her şeyden önce gelmektedir. Vatanseverlik milli birlik ve beraberlik duygusunu pekiştirerek bilişsel bir düzeye ulaştırır.

Ulusal değerlerin özellikle vatan sevgisinin çocuklara küçük yaşta kazandırılmasını ve insanların bağlı buldukları topluma karşı aidiyet duygusu hissettiklerini vurgulamıştır (Güven, 2014, s. 104).

İncelenen efsanelerde örnekler şu şekildedir:

116. Efsane Kesikbaş: Kurtuluş Savaşı yılları sırasında büyük yararlılıklar sağlamış bir kahraman olan Fethi Bey, savaş meydanında düşman tarafından kopartılan başını koltuğunun altına alıp savaşıma devam etmiştir. Savaştan sonra yedi arkadaşıyla birlikte Isparta’da bir mahalleye ad olan (Yedi Şehitler Mahallesi) bugün türbesinin bulunduğu yere kadar gelmiş ve burada şehadete ermiştir.

Yıllar sonra bu türbenin bulunduğu yerden yol geçirmek istenmiş fakat bir türlü başarılı olunamamıştır. En sonunda Kesikbaş Dede’nin türbesini yıktırmak istemediği anlaşılmıştır (Göde, 2010, s. 373).

Benzer temaya 122. *Efsane Veli Baba’nın Ordu’yu Doyurmasında* da rastlamaktayız.

Eğitsel İleti: Doğup, büyüdüğümüz, üzerinde yaşadığımız ortak ülkü birliğine sahip olduğumuz vatanımızı korumak ve sevmek bizim en vazgeçilmez değerlerimizdendir.

2. 9. Yardımseverlik

Yardımseverlik Türkçe Sözlükte “Hayırseverlik” (TDK, 2020) olarak geçmektedir.

Türk İslam kültürünün önemli manevi değerlerinden biri de yardımseverliktir. Yardımseverliğin egemen olduğu toplumlarda bir arada yaşama bilinci pekişerek toplumun birbirine sıkı bağlarla bağlanır; dostluk, kardeşlik, arkadaşlık gibi manevi duygular da gelişim sağlar.

İncelediğimiz efsanelerde yardımseverlik değeri; istenmeyen davranış olarak cimrilik kavramı üzerinde vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra yardımseverlik vatan ve din uğruna savaşan askerlere de Allah’ın yardımı Şeyhler, Hızır, evliyalar dervişler gibi kutsiyet arz eden kişiler vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Anadolu Efsanelerinde savaş meydanındakilere yardım motifi ve tayyi mekân ve tayyi zaman motifleri şeklinde görülmektedir.

9. *Efsane Eşek Taşı*: Cimri bir kadın ekmek yaparken yanına gelen dilenciye bir şey vermez ve onu geri çevirir. Giden dilencinin bedduası sonucu ekmek yaptığı yerde cimri kadın taş kesilir (Göde, 2010, s. 77).

Yine benzer tema 10. *Efsane Çeç Tepesinde* geçmektedir. Zengin bir çiftçinin harman yaptığı zaman bir dilenciye buğday vermemesinden dolayı saman yığınlarıyla birlikte taş kesilmiştir (Göde, 2010, s. 79).

25. *Efsane Köstebek*: Yaylada yün kıran bir çoban gelmekte olan dilenciye görünce yünlerini saklar. Dilencinin bedduasını alan çoban köstebek halini alır ve toprağı eşeleyerek yerin altına girer (Göde, 2010, s. 99).

122. *Efsane Veli Baba’nın Orduyu Doyurması*: Savaş sırasında ordusuna yiyecek arayan Sultan Kılıçaslan sorup soruşturur ve Veli Baba dergâhını bulur. Veli Baba küçük bir tencere yemekle ordudaki tüm askerleri doyurur. Bir şinik arpa ve iki çuval saman ile de tüm atları doyurur. Koyduğu yiyecekler yine de bitmez. Ordu oradan ayrılıp savaşa devam eder. Tam düşman tarafından sıkıştırıldıkları anda Sultan: “Yetiş ya Veli Baba” nidası üzerine ortalığı kaplayan bir toz bulutu onları hezimetten kurtarır (Göde, 2010, s. 379).

Eğitsel İleti: *Yardımlaşma değeri efsanelerde sıkça vurgulanmıştır*. Toplumsal yaşamda yardım muhtaç olanlara, zor durumda kalanlara yapılan bireysel ve sosyal değerdir. Dayanışma, birlik ve beraberliği de güçlendiren bir değerdir.

3. SONUÇ

Isparta Efsaneleri (yüz kırk beş efsane) eğitsel iletiler göz önünde bulundurularak değerler bağlamında incelenmiştir. Yaşanılan sosyal çevrede en çok yer verilen değerlerin sevgi, saygı, yardımseverliğin ilk sırada yer aldığını tespit edildi. Efsanelerin meydana geldikleri yere göre anlam

kazanıp, içinde bulundurdukları gelenek, görenekleri (değerleri) gelecek nesillere aktarma işlevinden yola çıkılarak çeşitli değerlendirmeler yapıldı.

Bu değerlendirmeler neticesinde kültür hazinesinden güzel bir örnek olan *Isparta Efsanelerine* gerek ders kitaplarında gerekse diğer yazılı ders materyallerinde sıkça yer vermeli ve nesillerimize bunu en iyi şekilde aktarmalıdır. Toplumun en önemli dinamikleri olan ve bizi biz yapan değerlerimizden asla vazgeçmemelidir. Unutmayalım, değerlerini kaybeden toplumlar yok olmaya mahkûmdurlar.

KAYNAKÇA

- Acar, H. (2013). Burdur efsaneleri üzerine bir araştırma (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, 2013. Isparta.
- Aslan, S. (2019), Karakter ve değer eğitiminde kullanılan yaklaşım, Yöntem ve Teknikler, ed. Vedat Aktepe, Mevlüt Gündüz içinde, Karakter ve değer eğitimi, Pegem Akademi, Ankara
- Aydın, M. (2011). Değerler, işlevleri ve ahlak, Eğitime Bakış Dergisi, 7(19), 39-45.
- Bozkurt, E. (2019), Karakter eğitimi ve değerler eğitimi ile ilgili kavramlar, ed. Bayram Özer içinde, Karakter ve değerler eğitimi, Pegem Akademi, Ankara.
- Çevirme, H. (2004). Masal ve efsanelerde halk eğitimi. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(7).
- Çıblak, N. (1995). İçel efsaneleri üzerine bir araştırma inceleme (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Edebiyatı Anabilim Dalı, 1995. Adana.
- Çınar, F. (2019), Kavramsal çerçeve, ed. Vedat Aktepe, Mevlüt Gündüz, Karakter ve değer eğitimi içinde, Pegem Akademi, Ankara.
- Ergun, M. (1997). Türk Dünyası Efsanelerinde değişme motifi. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Erol, M. (1996). Taşeli platosu efsaneleri (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kayseri.
- Göde, H. A. (2001), Anamas efsanesinin öğrenme kavramları açısından değerlendirilmesi, Erciyes, 24/287 Kayseri
- Göde, H. A. Tatlıcan N. (2016), Geleneksel Isparta ekmeği etrafında şekillenen somut olmayan kültürel mirasın turistik, eğitimsel ve ekonomik işlevlerinin yaratılmasına yönelik yaklaşımlar, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (38), 125-143.
- Göde, H. A. (2010), Isparta Efsaneleri, Fakülte Kitabevi, Isparta
- Gönen, S. (2011), Türk Kültüründe Kız Kaçırarak Evliliğin Köy Seyirlik Oyunlarındaki İzleri, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, sayı:45
- Güven, A. Z. (2014), Değerler Eğitimi ve Türkçe Derslerinde Değerlerin Kullanımı, Palet Yayınları, Konya
- Haltada, J. M ve Taylor, J. M. (2000), Learning and teachings about values, A review of resent research, Cambridge Journal of Education, 30(2), 169-202
- Keskin, Y. (2016), Değerlere Genel Bir Bakış: Tanımı, Özellikleri ve İşlevi, Sınıflandırması, Mustafa Köylü ed. Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi içinde, Nobel: Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı (03 Mayıs 2018). İlköğretim 4, 5, 6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. Ankara. Erişim adresi: <http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx>
- Meydan, A. (2019), Modern ve Çok Kültürlü Toplumlarda Değerler Krizi ve Eğitim, ed. Mevlüt Gündüz, Karakter ve Değer Eğitimi içinde, Pegem Akademi, Ankara
- Özensel, E. (2003), Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer, Değerler Eğitimi Dergisi, 1(3)
- Özmen, F. (2019), Anadolu Türk Efsanelerinde Ödüllendirme Motifi Üzerine Bir Değerlendirme, Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi, (s. 19) c. 7
- Rokeach, M. (1973), The Nature of human Values, New York: The Free Press
- Sakaoğlu, S. (1992), Efsane Araştırmaları, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya
- Sönmez, Altınsu, Ö. (2019), Gelin Kaynana Çatışması Üzerine Sosyolojik Bir Analiz, Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi,
- Şenesen Okuşluk, R. (2020), Adana Efsaneleri, Heyamola Yayınları, İstanbul
- Tatçı, M. (1990), Yunus Emre Divanı I İnceleme, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Toprak, A. (2019), Türk Kültüründe Misafirperverlik ve Sofra Açmak/Sofra Çekmek, Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:4 Sayı:7, ss. 74-81

Türk Dil Kurumu, (08 Mart 2020). Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr>.

Yaman, E. (2016), Değerler Eğitimi, Akçağ Yayınları, Ankara

Yılar, Ö. (2005), Mit-Efsane ve Eğitim, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:11 Erzurum

Yıldız, E. (2013), Türkçede Sevgi Sözlere, Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara.